

GEDENKPLAAT VOOR JOOS DE RIJCKE AAN HET OUD JUSTITIEPALEIS

Joos wie?

Herbert De Vleeschouwer en Luc Devriese

Er is altijd wat onevenwichtig aandacht gegeven aan de twee 16de-eeuwse minderbroeders, waarvan gedenkplaten te zien zijn op de zijmuur van het Oud Justitiepaleis, kant naar de Nederkouter toe. Wellicht komt dat doordat de ene broeder bekend werd als Pedro ‘de Gante’, Pieter van Gent, en de andere, Joos de Rijcke uit Mechelen afkomstig was, en dus Brabander. Maar ook Joos werd in de eigentijdse bronnen aangeduid als ‘de Gante’. Beiden waren katholieke geestelijken, minderbroeders. Het was gebruikelijk dat ze genoemd werden naar de locatie van het Europese klooster van waaruit ze in de zestiende eeuw gezonden werden naar nieuw veroverde gebieden. Dat mensen uit de Lage Landen daarbij betrokken werden, is natuurlijk te verklaren door de figuur van keizer Karel V, die als koning Carlos Primero ook de eerste heerser met die naam was over Spanje en zijn uitgestrekte nieuw veroverde gebieden in Zuid- en Midden-Amerika.

Ook Joos vertrok vanuit het Gentse klooster naar Latijns-America, en wel naar het pas door de Spanjaarden veroverde Incarijk. In 1535 kwam hij aan in Quito, Ecuador, een jaar na de brute verovering door Pizarro. Volgens de overlevering zou hij de graanteelt binnengebracht hebben aan de Zuid-Amerikaanse westkust. Zo wordt hij afgebeeld op een zeer expressieve, maar minder bekende gedenksteen aan het Oud Gerechtshof. Het is een werk van de kunstenaar May Claerhout (Lekens, 2000).

In de daarover geraadpleegde traditionele publicaties, en met name in het boekje *Gentse Gedenkplaten* van Karel Haerens (*Het Volk*, Gent, 1976), is over die gedenksteen niets te vinden. De reden hiervoor is simpelweg dat de plaat pas relatief recent (2000) aangebracht werd, na de restauratie die begon in 1997.

Over Joos zelf leverde een zoektocht, buiten Wikipedia en stereotype krantenartikelen in de DSMG collectie - Personalalia, enkel een passage op in een schamel boekje over de geschiedenis van het franciscanenklooster (Van Puymbrouck, 1888). In vergelijking met wat in de beste (of eerder: slechtste) hagiografische traditie (van de kritiekloze heiligenlevens) geschreven wordt over Pieter van Gent, is het kort en sober. De man, Fray (broeder) Judoco Ricci (Rique, Rixi) (Joos de Rijke) stierf in 1575 te Quito (Ecuador, in het vroegere Incarijk). Men noemt hem de apostel van Peru. Zijn in het Nederlands geschreven reisverhaal met de eerste geschiedenis van de Inca's, bleef bewaard.

Afb. 1. Gedenkplaat voor Joost de Rijke aan het Oude Gerechtsgebouw, kant Nederkouter, op enkele meter afstand van de meer stereotiep uitgevoerde plaat voor Pieter van Gent. De ontwerper is de kunstenares May Claerhout (Pittem, 1939 – Oostmalle, 2016).

Maar dan vervolgt het met een vertaald citaat uit het werk van iemand van gewicht en niet behorend tot de Roomse stal: Alexander von Humboldt (1769-1859), Pruisisch ontdekkingsreiziger en natuuronderzoeker, die samen met zijn broer Wilhelm aan de basis lag van de structuur van het hele huidige universitaire onderwijssysteem wereldwijd. Hij schrijft: 'In het franciscanenklooster te Quito, heb ik een van de merkwaardigste oudheden gevonden, die ik ergens ontmoet heb, te weten de aarden pot waarin de eerste granen uit Europa naar America door Fray Judoco Rixi de Gante zijn overgebracht. Ze werden gezaaid op het voorplein van het klooster, nadat men de bomen gerooid

had die groeiden aan de voet van de berg Pichiucha. De kloosterlingen vroegen hem het Duitse (versta: Nederduitse, Middelnederlandse) opschrift te vertalen. Dat luidde: ‘Die mij ledigt, vergete zynen God niet.’

Hier moeten we wel aan toevoegen dat Amerika een eigen gecultiveerde graansoort bezat en bezit: maïs. Dat gewas is nog steeds vooral in de Amerikaanse landen belangrijk als zetmeelbron: een basisvoedsel. In het Amerikaans Engels wordt maïs niet toevallig corn (koren) genoemd. Denk aan pop corn. Koren (corn) is zowel in het Nederlands als het Engels de plaatselijke benaming van de belangrijkste graansoort. Tijdens de middeleeuwen was dat bij ons rogge, later tarwe (Lindemans, 1952). Maïs zou, samen met de aardappel en de tomaat, spoedig de trans-Atlantische reis in omgekeerde richting maken en het voedselaanbod in Europa aanzienlijk verrijken. Een onderschatte bijdrage aan de Europese rijkdom! De vraag mag dus wel gesteld worden of de introductie van Europese graangewassen in de America’s wel zo belangrijk was als de reis van de Amerikaanse in omgekeerde richting.

De gedenkplaat aan het Oud Gerechtsgebouw is op zijn minst merkwaardig. Naast het onderwerp en de vormgeving, zit er nog een licht surrealistisch kantje aan deze gedenkplaat. Ze werd namelijk bekostigd door een vereniging van veiligheidsadviseurs – alpinisten, fervente Andesbeklimmers en blijkbaar goed bij kas (Lekens, 2000). Deze heren lieten de plaat aanbrengen ter gelegenheid van een congres dat ze toen in Gent hielden. Dat verklaart bijvoorbeeld ook waarom de plaat in Gent te zien is en niet in Mechelen. Peruvianen of Ecuadorianen zaten daar voor niets tussen.

Literatuur

Caudron, J., Decavele, J., Vandewal, C. (2007). Het justitiepaleis van Louis Roelandt. In: *De Tempel van Themis Gent*, Snoeck, Gent, p. 21.

Lekens, L. (2000). Gedenkplaat minderbroeder Joos de Rijcke. In: *Gent Cultuur – Info*, jg. 2000 nr. 4, p. 9.

Lindemans, P. (1972). *Geschiedenis van de landbouw in België*, De Sikkel, Antwerpen, deel II, p. 5.

van der Straeten, A. (2017). *De Belgische ontdekkingsreizigers*. Lannoo, Tielt, p. 57-64.

Van Puymbrouck, A. (1888), *Eenige bladzijden uit de geschiedenis van het voormalig Franciscanenklooster te Gent 1224-1888*, Hemelsoet, Gent, p. 148-149.